

УДК 291.1

В. П. Грицишин
пошукач кафедри філософії
Рівненського державного гуманітарного університету

АНТРОПОЛОГІЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ТЕОЛОГІЇ ДОБИ ПОСТМОДЕРНУ

Наукове вивчення антропологічних вчень, які розвивають православні теологи доби постмодерну, лише розпочинається в релігієзнавчій науці. Наукове зацікавлення цією темою виявили Ю. Чорноморець [8; 9], К. Бублик [1], Г. Христокін [7], Д. Морозова [4]. Професор Юрій Чорноморець вважає антропологію православної теології доби постмодерну спорідненою вченню про людину в сучасній «радикальній ортодоксії» – течії теологічної думки, яка зародилася в межах англіканства, але охопила католицизм і православ'я [9]. «Радикальні ортодокси» переконані, що в часі постмодерну стає легітимним повернення до ортодоксії часів середньовіччя в онтології, гносеології, антропології, соціальній теорії тощо. При цьому відповідні дисципліни теології та релігійної філософії інтерпретуються неметафізично, в дусі постгайдеггерівської німецької і французької філософії й теології. Залежність представників православної теології доби постмодерну – Дж.П. Мануссакіса, Д.Б. Гарта та інших – від ідей радикальної ортодоксії Дж. Мілбанка й К. Піксток є очевидною, так само як і запозичення феноменологічних ідей із теології та філософії видатного католицького мислителя Ж.-Л. Маріона. Разом із тим маємо відмітити, православна теологія доби постмодерну – явище принципово більш широке, ніж «радикальна ортодоксія». Дж.П. Мануссакіс, Д.Б. Гарт та інші мислителі православної теології доби постмодерну пропонують значно складніші гносеологію, онтологію, соціальну теорію, ніж відповідні частини проекту «радикальної ортодоксії» Дж. Мілбанка і його послідовників. Якщо «радикальні ортодокси» в галузі гносеології свої надії покладають на цілісне знання інтуїтивного розуму, то представники православної теології доби постмодерну створюють феноменологічне вчення про чуттєвість, що безпосередньо пізнає Бога – поглядом, слухом, дотиком [2; 5]. В основу останньої теорії покладено вчення М. Мерло-Понті й роздуми феноменологів про пасивні синтети переживань Іншого, популярні з часів гусерлівських «Картезіанських роздумів». «Радикальні ортодокси» намагаються відмовитися від учення про суб'єкт у власній онтології, а мислителі православної теології доби постмодерну, навпаки, радикалізують учення про особистісний суб'єкт. У соціальній теорії Дж. Мілбанк запропонував проект «християнського соціалізму», тоді як Дж.П. Мануссакіс, Д.Б. Гарт та інші православні богослови початку XXI століття вбачали в будь-яких різновидах капіталізму та соціалізму прояви тоталітарних тенденцій. Отже, характеристика Ю. Чорноморцем православної теології доби постмодерну як різновиду радикальної ортодоксії є занадто сміливою. Більш адекватним є зарахування Геннадієм Христокіним учення Дж.П. Мануссакіса до течії православного «містичного емпіризму» [7]. Разом із тим Г. Христокін занадто спрощує під час аналізу теорії Дж.П. Мануссакіса й Д.Б. Гарта, описуючи їх за взірцем філософії й теології діалогу М. Бубера, Е. Левінаса та інших. Між тим, Дж.П. Мануссакіс і Д.Б. Гарт критикують М. Бубера, Е. Левінаса та їхніх послідовників, критикуючи теологію й філософію діалогу за гносеологічний релятивізм та онтологічний дуалізм. Д. Морозова описує теологію Дж.П. Мануссакіса й Д.Б. Гарта за взірцем теорій Ж.-Л. Маріона [4]. К. Бублик занадто близько слідує за текстами цих авторів, лише констатує, що ці автори створили оригінальний різновид персоналізму [1].

Із викладеного стає очевидним, що сучасне релігієзнавство потребує більш уважного прочитання текстів Дж.П. Мануссакіса, Д.Б. Гарта та інших православних теологів доби постмодерну на предмет адекватно опису й аналізу теорій, які пропонуються цими авторами. Особливо актуальним є аналіз антропологічних вчень представників

православної теології початку XXI століття, оскільки сьогодні саме теологічна антропологія визначає характер гносеології, онтології й систематичної теології.

Православні теологи доби постмодерну пропонують кілька варіантів християнської антропології, що різняться ступенем складності теоретичних побудов. Найпростішою є антропологія Аристотеля А. Папаніколау, відомого православного американського теолога, засновника дослідницького центру з православної теології при Фордманівському університеті. У книзі «Буття з Богом» А. Папаніколау [10] радикалізує персоналізм В. Лоського та Й. Зізіуласа. Для останніх визначальним у їхніх теоріях був вплив французького екзистенціалізму. Згідно з В. Лоським і Й. Зізіуласом, уже мислителі грецької патристики розвивали своєрідний протоекзистенціалізм. Як відомо, каппадокійські отці розрізнили в Богіві «іпостась» або «персону» як «індивідуальне буття» й «сутність» чи «природу» як загальне буття». В. Лоський і Й. Зізіулас дають нову інтерпретацію традиційного православного вчення про Бога, вважаючи, що «іпостась» або «персона» є вищою за «індивідуальне буття». «Іпостась» або «персона» тлумачиться як екзистенція, яка передусє всякому індивідуальному й загальному існуванню. Загальне існування («сутність», «природа») вільно визначається екзистенцією в акті її самопородження та породження інших єдиноподібних і єдиносутнісних іпостасей. «Індивідуальне існування» виникає внаслідок певного онтологічного «гріхопадіння», коли екзистенція («іпостась», «персона») залежить від власної сутності (природи), а не визначає її. Так відбувається не просто ускладнення антропологічної теорії через уведення принципу особистості-екзистенції, яка стоїть над природою та індивідом, що уподібнює православне бачення людини теоріям бердяєвського, хайдеггерівського та сартрівського екзистенціалізму, до еххартівського і шеленгіанського розуміння персональної свободи як абсолютної безосновності.

Змінюється антропологічний ідеал, стає радикально іншим розуміння того, як досягається стан довершеності. Для мислителів грецької патристики людина покликана (1) подолати протиприродні пристрасті, (2) реалізувати власну сутність (природу), (3) досягти екстатичного єднання з Богом. Для В. Лоського та Й. Зізіуласа людська особистість покликана (1) стати вище за власну природу (сутність) і в просторі абсолютної свободи (2) зустрітися із трансцендентним особистим Богом, якого так само не можна описати й визначити, як і людську особистість. Православна теологія століттями протиставляла власне позитивне бачення людської природи негативному августинівському поглядові на людську природу, що було панівним у західній теології, як католицькій, так і протестантській. В антропології В. Лоського та Й. Зізіуласа, яка надзвичайно впливова в сучасній православній теології, де-факто продовжується традиція західної теологічної антропології. Згідно з останньою, людська природа повністю спотворена гріхопадінням, а тому спасіння може бути досягнуте лише за допомогою благодаті, яка дається особистості. Від особистості вимагається стати над власною природою в акті ірраціональної віри (протестантизм) або жертвних вчинках (католицизм). Спасіння як результат дії благодаті й реалізації особистістю позитивного потенціалу людської природи (синергія) – це суто православний ідеал святості. І він забутий в антропології В. Лоського і Й. Зізіуласа.

А. Папаніколау намагається повернути антропологію В. Лоського та Й. Зізіуласа в русло традиційної православної теології. Згідно з його інтерпретацією, головне в персоналістичній антропології сучасних православних авторів – це визнання вирішальної ролі для існування й

спасіння людини її причетності до Бога. Відповідно, вивчення особистості для власної природи необхідне не як екзистенційний екстаз чи бунт, а як реалізація причетності до Бога. У центр онтології А. Папаніколау висуває категорію життя. Бог – це Життя як таке, до якого причетне все існуюче, а особливо людина, котра покликана пройти стадії біологічного, соціального (власне людського) і церковного (боголюдського) життя. Отже, досягнення довершеності й спасіння – це якісне зростання ступеня причетності до Бога. У Богові життя – це перехоресис (тобто повнота спілкування та взаємне дарування існування) Трьох особистостей, і нічого безособистісного немає. Наростання ступеня персоналістичності життя виявляється шляхом до Бога для людини. Це дає змогу по-новому, в дусі теології творчості й особисто-го само-творення витлумачувати традиційну православну аскетичну та етичну.

Православний американський теолог грецького походження, професор Семінарії Святого Хреста Дж.П. Мануссакіс став автором принципово нового проекту в межах православної антропології в книзі «Бог після метафізики» [2]. З одного боку, він радикалізує персоналізм Й. Зізіуласа та Х. Яннараса. Згідно із Дж.П. Мануссакісом, існує лише те, що є особистістю або особистості належить. Американський теолог пропонує феноменологічну редукцію всього до персонального зробити принципом пізнання. З іншого боку, Дж.П. Мануссакіс наголошує на складній структурі особистості. Також важливим є те, що особистість не може вивчатися на власних складових, але є втіленою в них. Людська особистість існує лише як така, що виявляє себе в природних діях і пристрастях, у розумних судженнях і чуттєвих переживаннях. Дж.П. Мануссакіс робить радикальний висновок із того, що особистість існує в причетності до Бога та інших (батьків, суспільства, євхаристійної громади тощо). А саме це означає, що помилковими є уявлення про особистість як замкнуту монаду, яка конститується власною активністю або є апріорною структурою свідомості. Особистість конститується через творчий вплив інших – Бога, батьків, суспільства, церкви. Тому особистість є передусім пасивною реальністю, яка сприймає вплив інших, а вже потім виявляє власну активність.

Дж.П. Мануссакіс наголошує на тому, що в структурі особистості чуттєве має пріоритет над раціональним, пасивно-афективні переживання впливу іншого важливіші за вольові та раціональні акти. Чуттєві переживання мають для особистості найбільшу очевидність. Дж.П. Мануссакіс сміливо висуває тезу: Бог існує, якщо існує чуттєвий досвід переживання зустрічі з Ним. Власну книгу «Бог після метафізики» Дж.П. Мануссакіс ділить на три частини: «Зір», «Слух», «Дотик». Згідно з американським теологом, зір найбільше близький до раціональності й переживання Божої присутності в «насичених феноменах», є першим ступенем очевидної присутності Бога. «Насиченими» феноменами, відповідно до Дж.П. Мануссакіса й Ж.-Л. Маріона, є феномени, що принципово являють щось більше за себе, при чому надлишок явища та надлишок видимості зумовлюють «невидимість». Невидима присутність найяскравіше виражається в погляді зіниць на іконі: самі зіниці є темними, але їхній погляд пронизує вірного. Виникає ситуація ураження вірного дією Іншого, яка, однак, є сприйнятою лише в міру готовності вірного бачити цей самий погляд, спрямований на нього з ікони. Більшою є достовірність голосу, який чує слух, оскільки голос значно більше являє особистість того, хто говорить. Вірні чують голос Бога під час читання писання й голос Церкви в піснеспівах літургії та інших служб. Найбільшою є достовірність дотику, що являє любов особистостей, життя яких переплетене. Для вірних Бог з'являється в парадоксальному дотику євхаристії: тут він найбільше явлений і найбільше прихований. Бог відкривається через євхаристійні дари згідно з мірою готовності вірного до такого сприйняття, і ця міра готовності – не в «чистоті душі», а в інтенсивності інтенції особистості на Особистість Христа, з яким вірний намагається зустрітися в літургійній містерії.

Релігійний досвід православного вірного формує особливий спосіб життя людської суб'єктивності. Ця суб'єктивність має властивості, протилежні новочасовому суб'єктові. Замість ідеалу очевидності видимої неперсональної дійсності, приймається очевидність «видимого невидимого» іншого, адже суб'єктивність іншого, любов, краса та інші подібні насичені феномени й видимі, і невидимі. За Дж.П. Мануссакісом, суб'єктивна достовірність екзистенційно значимих переживань, які виникають у спілкуванні з іншим, є більшою, ніж достовірність аподиктичних суджень розуму. Американський теолог нагадує, що ще І. Кант показав: аподиктично доведеними розумом можуть бути абсолютно протилежні речі, і лише звернення до достовірності свободи та краси виводить людську особистість із лабіринтів антиномії. Істинність досвіду прийняття вища за істинність досвіду схоплення. Суб'єкт, що інтенційно спрямований на прийняття, відповідає самій сутності людяності, відкритої до розвитку і світу, а не замкнутої в інстинктивності й ареалі. Вираженням істинності досвіду такого суб'єкта стають спонтанні вирази власної захопленості красою у творах художньої творчості, оскільки такі вирази не мають ознак насилья над словом. Так Дж.П. Мануссакіс намагається виправдати традиційний православний спосіб життя за допомогою перетлумачення його характерних рис у дусі постмодерної філософії, і це призводить до формування повноцінної православної постмодерної антропології.

Девід Бентлі Гарт синтезує обидва напрями сучасної православної теології в межах фундаментальної праці «Краса нескінченного» [5]. Головну властивість людської особистості американський православний теолог убаचाє в її створеності. Людина не знає Бога у своєму особистому досвіді як присутнього подібно іншим особистостям і предметам. Бог спершу виявляється вірним як відсутній у цьому світі. Причина цього явища – нескінченна різниця між Богом і створеним, «безмежна межа», «безодня-між» (цю безмежну межу Д.Б. Гарт називає грецьким терміном «діастема»). Людина – це єдина істота, яка долає цю безодню, приймаючи Іншого, що існує по той бік безмежної межі. Природа цього прийняття – не стільки містична («вчене незнання»), скільки етична (прийняття іншого в його нескінченній іншості). Бог не такий, як його уявляє вірний. Прийняття Бога таким, як Він є, тобто інакшим за людське уявлення, – першопочатковий акт релігійного світогляду, за Д.Б. Гартом. Відчуття того, що між людським і Божественним – безмежна межа, зумовлює, відповідно до американського теолога, легітимізацію наявного різноманіття. Якщо Бог – інакший, і вірний повинен прийняти його як інакшого, то аналогічним має бути ставлення до всіх особистостей. Цим самим закладаються основи теології миру з усіма як наслідок визнання повноти різноманітності існуючого. Наявність безмежної межі між нествореним Богом і створеною особистістю визнавали й попередники Д.Б. Гарта. А. Папаніколау в цій проблемі робить наголос на причетності до Бога і створеності особистості, виходячи з такої логіки. Лише нескінченний Бог є буттям. Але людина існує, хоча й не може існувати сама по собі. А отже, раз людська особистість дійсно існує, то вона живе в причетності до Бога, яка може бути різною, від мінімальної до максимальної. За А. Папаніколау, нескінченна різниця між Богом і людиною, визнання онтологічного пріоритету Бога, констатація наявності існування від Бога – усе це призводить до гострого переживання власної створеності. Безодня між Богом і людиною проводиться творчим актом Бога і двічі долається. Спершу Бог під час створення надає причетність до себе, і ця причетність може наростати. Також і сама людська особистість здатна ставати над власною створеною природою, оскільки її свобода ставати довершеною така ж абсолютна, як і свобода Бога бути собою. Подолання безмежної межі між людиною та Богом А. Папаніколау слідом за Й. Зізіуласом смілиться як звільнення особистості від усіх обмеженостей. У такому звільненні спочатку відіграє провідну роль воля людини, а потім благодать Божя. За Дж. Мануссакісом, безмежна межа долається в особистих відносинах

людина та Бога, в яких ініціатива належить Богові, а для людини залишається відкритися на першоініціативу божественного заклику. Оригінальність поглядів Д.Б. Гарта в тому, що, згідно з ним, сама безмежна межа («діастема») між Богом і людиною є закликом Нескінченого Бога до людини. Усвідомлення «діастеми», що виявляє для людини безсозновність її існування, стає початком пізнання людиною власної гідності, а не приниженості. Особистість усвідомлює, що стоїть між буттям і ніщо, маючи вибір між красою існування та величністю неіснування.

Д.Б. Гарт намагається довести, що існує альтернатива лише двох світоглядів або онтологій – «християнської» та «буддистської». За християнською «екзистенційною» онтологією, першопочатком усього є Бог-Буття, що творить усе, поет-співак творить власну пісню, яка набуває самостійного існування, однак залежить від свого творця для продовження власного існування. Згідно з «буддистською» нігілістичною онтологією, все випадково виникає з Ніщо, в яке повертається в екстазі «роз-речевлення». Як різновид останнього Д.Б. Гарт характеризує сучасну «віртуалізацію» людського існування. Сьогоднішній капіталістичний лад критикується Д.Б. Гартом за перетворення людини на віртуальну величину, чия вартість вимірюється мірою залученості до економіки споживання. Американський православний теолог звертає увагу на те, що, сповідуючи визнання розрізнен, сучасна капіталістична система та постмодерна ідеологія як її світоглядний прояв агресивно-нігілістично налаштовані проти всякого дійсного розрізнення.

Гартове розрізнення позитивного «християнського» світогляду й нігілістичного «буддистського» («постмодерністського») світоглядів, на нашу думку, розвиває класифікацію світоглядів Г. Кюнга. Згідно із цим швейцарським теологом, усі релігійні світогляди поділяють на ті, що говорять «так» існуванню й життю, з одного боку, і ті, що говорять «ні». Г. Кюнг вважає, що екуменізм можливий між усіма світоглядами позитивного типу. Д.Б. Гарт знімає ліберальний та екуменічний контекст кюнгівського розрізнення, підводить під це розрізнення солідну філософську й богословську основу. Фундаментом для «позитивної» онтології стає реабілітована Д.Б. Гартом теорія аналогії буття, взята в тій формі, якої вона набула в католицькій теології Е. Пшівари та Г.У. фон Бальтазара, і докорінно трансформована в душі постмодерного православного персоналізму.

Відповідно до Д.Б. Гарта, між Богом і людиною існують відносини взірця й відображення. Взірець є нескінченним і необмеженим, відображення – скінченним і обмеженим. У всьому іншому спосіб існування людини подібний до способу існування Бога. Уявлення Д.Б. Гарта про Бога зумовлюють характер його антропологічних учень. Бог як триада особистостей існує екстатично, тобто іпостасі Бога не замкнуті в собі, а повністю відкриті до інших двох божественних особистостей. Бог-Отець цілком дарує власне буття Синові та Святому Духові. Син і Святий Дух усе їм властиве повертають Богові-Отцеві. Аналогічно до цього, людська особистість існує не сама по собі, а у відносинах дарування власного буття іншим. Це дарування є усвідомленим або неусвідомленим, але людина є особистістю й подібна до Бога тією мірою, якою існує у відкритості свого буття до інших.

Узагалі, за Д.Б. Гартом, взаємне дарування є умовою життя. Американський православний теолог вважає нічим не доведеним забобою думку Ж. Дерріда про неможливість істинного дарунку. Взаємність дарунку не робить акт дарунку актом обміну. Навпаки, справжній дарунок передбачає взаємність, особливо якщо це акт дарування життя дитині, акт духовного народження, акт любові. Для Д.Б. Гарта любов – найкращий приклад безкорисливого дарунку. Але ненормальним був би акт любові, коли особистість, котра кохає, не думала б про взаємність. Думка Ж. Дерріда про те, що для чистоти дарунку необхідно відмовлятися від взаємності, суперечить фундаментальним прагненням особистості і є апологією неможливого. Краса взаємного дарунку, краса жертвності – це те, що найбільше являє як внутрішній «характер» Бога, так і людяність людини.

Зрештою, «позитивна» онтологія Д.Б. Гарта виявляється сучасним варіантом теології любові. Відповідно, православна антропологія перетворюється на апологію практики жертвності любові до іншого. Спільним для онтології та антропології є аксіологія загалом і аксіологія любові зокрема. Саме цінності стають змістом «аналогії буття», бо вони є визначальними рисами як Бога, так і людини. Визнання саме цінностей екзистенціалами буття Бога й людини дає Д.Б. Гарту змогу розбудувати теологію і теологічну антропологію як нову метафізику – феноменологічну й герменевтичну, таку, що відмовилася від догматизму і схоластизму.

Дослідження антропології православної теології доби постмодерну виявило, що центр уваги православних мислителів перемістився із тлумачення властивостей людської природи та виявлення характерних рис способу існування людської особистості. Від спекуляцій щодо того, що саме в людині є образом Божим, православні теологи перейшли до системного аналізу відносин особистості до Бога. Розуміння природи цих відносин коливається від постметафізичного тлумачення «причетності» (А. Папаніколау) до діалогічної «зустрічі» (Дж.П. Мануссакіс) і «онтології любові» (Д.Б. Гарт).

Література

1. Бублик К. Концепт особистості у книзі Девіда Харта «Краса нескінченного» / К. Бублик // Схід. – 2016. – № 1(141). – С. 58–62.
2. Мануссакіс Дж.П. Бог после метафізики. Богословська естетика / Дж.П. Мануссакіс ; пер. с англ. – К. : Дух і Літера, 2014. – 416 с.
3. Марион Ж.-Л. Метафізика и феноменология – на смену теологии / Ж.-Л. Марион // Логос. Постсекулярная философия. – 2011. – № 3 (82). – С. 124–143.
4. Морозова Д. Мысль о Боге между нотами и словами / Д. Морозова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна № 950. Серія «Теорія культури і філософія науки». – 2011. – Спецвипуск 2 «Койнонія. Філософія Іншого та богослов'я спілкування». – С. 279–311.
5. Харт Д. Красота бесконечного. Эстетика христианской истины / Д. Харт ; пер. с англ. А. Лукьянова. – М. : ББИ, 2010. – 673 с.
6. Христокін Г.В. Постмодерний неопатристичний екзистенціалізм Йоана Зізіуласа / Г.В. Христокін // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7 : зб. наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. 25 (38). – С. 16–21.
7. Христокін Г.В. Постмодерний неопатристичний містичний емпіризм Йоана Манузакіса / Г.В. Христокін // Sententiae : зб. наукових праць. – К. : Вид-во Інст. філософ. ім. Г.С. Сковороди НАН України, 2011. – Випуск XXIV. – № 1. – С. 101–109.
8. Черноморець Ю.П. Православная теология Девида Бэнтли Харта – новое начало в эпоху постмодерна / Ю.П. Черноморець [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://theology.in.ua/ua/bp/theologia/contemporary/44359/>.
9. Черноморець Ю.П. Православная теология на шляху до нової парадигми / Ю.П. Черноморець // Філософська думка – Sententiae. – Вінниця : ВДТУ, 2013. – Спецвипуск № 3 (2012) «Християнська теологія і сучасна філософія». – С. 74–88.
10. Papanikolaou A. Being with God: Trinity, Apophaticism, and Divine Human Communion / A. Papanikolaou. – Notre Dame, IN : Notre Dame University Press, 2006. – 238 p.
11. Papanikolaou A. Personhood and its exponents in twentieth-century Orthodox theology / A. Papanikolaou // The cambridge companion to orthodox christian theology / ed. by Mary B. Cunningham and Elizabeth Theokritoff. – Cambridge University Press, 2008. – P. 232–245.
12. Papathanasiou A.N. Some key themes and figures in Geek theological thought / A.N. Papathanasiou // The cambridge companion to orthodox christian theology / ed. by Mary B. Cunningham and Elizabeth Theokritoff. – Cambridge : Cambridge University Press, 2008. – P. 218 – 231.

Анотація

Грицишин В. П. Антропология православной теологии доби постмодерну. – Стаття.

У статті здійснюється релігієзнавчий аналіз антропології православної теології доби постмодерну. Аналіз антропологічних учень представників православної теології початку ХХІ століття є особливо актуальним, оскільки сьогодні саме теологічна антропология визначає характер гносеології, онтології та систематичної теології. Центр уваги православних мислителів перемістився із тлумачення властивостей людської природи й виявлення характерних рис способу існування людської особистості. Від спекуляцій щодо того, що саме в людині є образом Божим, православні теологи перейшли до системного аналізу відносин особистості до Бога. Розуміння природи цих відносин коливається від постметафізичного тлумачення «причетності» (А. Папаніколау) до діалогічної «зустрічі» (Дж.П. Мануссакіс) і «онтології любові» (Д.Б. Гарт).

Ключові слова: православ'я, теологія, релігійна антропология, екзистенція, аксіологія.

Аннотация

Грицишин В. П. Антропология православной теологии эпохи постмодерна. – Статья.

В статье осуществляется религиозно-философский анализ антропологии православной теологии эпохи постмодерна. Анализ антропологических учений представителей православной теологии начала ХХІ века является особо актуальным, поскольку сегодня именно теологическая антропология определяет характер гносеологии, онтологии и систематической теологии. Центр внимания православных мыслителей пере-

местился с толкования свойств человеческой природы на выявление характерных особенностей способа существования человеческой личности. От спекуляций о том, что именно в человеке есть образ Божий, православные теологи перешли к системному анализу отношений личности к Богу. Понимание природы данных отношений колеблется от постметафизического толкования «причастности» (А. Папаніколау) до диалогической «встречи» (Дж.П. Мануссакіс) и «онтологии любви» (Д.Б. Гарт).

Ключевые слова: православие, теология, религиозная антропология, экзистенция, аксиология.

Summary

Grytsyshyn V. P. Anthropology Orthodox theology post-modern era. – Article.

The article is an analysis in key of religious studies of anthropology of Orthodox theology postmodern era. Analysis of anthropological studies of representatives of the Orthodox theology of the ХХІ century is especially relevant today because it is theological anthropology defines the nature of epistemology, ontology and systematic theology. The focus orthodox thinkers review has shifted from interpretation of the properties of human nature to identify the characteristics of the mode of existence of the human person. On speculation that the fact that it is in man is the image of God Orthodox theologians moved to the systematic analysis of the individual relationship to God. Understanding the nature of this relationship varies from post-metaphisic interpretation of «involvement» (A. Papanikolau) to dialogue «meeting» (J.P. Manussakis) and «ontology of love» (D.B. Hart).

Key words: Orthodoxy, theology, religious anthropology, existence, axiology.